

Apassionades per la ràdio

Conversa entre
Montserrat
Minobis i Maria
Matilde
Almendros

La ràdio és com un verí: va penetrant lentament fins que et deixa totalment emmetzinada, i ja no la pots deixar. Segurament la ràdio, i per mor de l'enorme competitivitat que els altres mitjans de comunicació li fan —especialment la televisió— ha canviat molt en els últims quinze anys, des de l'aparició de la dictadura i l'arribada de la democràcia i la llibertat d'expressió, tan fonamental en els mass-media. I aquest canvi i evolució soferta en la ràdio es traspuja una mica en la conversa que vaig mantenir pels volts de Nadal amb Ma. Matilde Almendros. Vam començar parlant de la situació i del panorama actual de la radiofusió.

Ma. MA. —Jo crec que la ràdio ha canviat molt i per bo. Hi ha molta competència i hi ha molta joventut, essencialment. I si bé aquesta gent jove s'interessava pel món del periodisme dels diaris i la televisió, sembla que ara també es decanta cap a la ràdio. En aquest sentit remarcaria la tasca enormement important que fan les emissores municipals. I com que jo no he deixat del tot l'activitat radiofònica, puc anar seguint aquesta evolució. I tu, Montserrat, que també has viscut aquesta fase diguem-ne de "reconversió" de la ràdio, ¿no creus que hem superat els vells tics de cosa anquillosada, i un pèl antiquada?

MM. —Veuràs, jo crec que hem sabut donar el pas cap a una manera de fer més periodística, més dins el terreny de l'actualitat, amb la qual cosa ens interrelacionem molt més els diversos mitjans. El camp és més ampli i, per tant, més engegador.

Ma. MA. —Exacte. I jo hi afegiria encara dins aquest canvi aquesta mena d'obertura i llibertat radiofònica que ens va venir donada per la participació de l'oient mitjançant el telèfon. Això, per a mi, ha estat significatiu, perquè ens ha obligat a fer un tipus de ràdio més dinàmic i, naturalment, més participatiu. Perquè, és clar, la ràdio, i no solament per qüestions de censura, era monolítica, super-

superpreparada i controlada. A més a més, era tinguda com un mitjà d'entreteniment exclusivament, no s'hi tractava allò que es considera no "interessant", o no radiofònic. I com vas començar, Montserrat?

MM. —Doncs com gairebé tota la gent de la meua generació, que no és gaire diferent de la teua, Matilde. A Figueres, la meua ciutat, s'hi va inaugurar l'any 1961 una emissora de la COPE. Van fer unes proves de selecció per a locutores, m'hi vaig presentar i em varen escollir. Així de senzill. I el cert és que treballar —o aprendre l'ofici— en una emissora petita et dóna una perspectiva i una manera de fer realment especial. Perquè, i tu ho saps tan bé com jo, aprens a fer de locutora, de tècnic de so, de redactora, de comentarista i "d'experta" (entre cometes) en tot. Per això, i després del meu pas per l'aleshores Ràdio Espanya (l'emissora de la Rambla) quan vaig arribar a RNE ja venia amb un bon bagatge professional radiofònic. Em va costar poc, després, anar-me adaptant als diferents mitjans de comunicació, ja que el meu interès i la meua curiositat pel món del periodisme en general ha anat en augment a mesura que han anat passant els anys. I així no és estrany que a hores d'ara hagi fet una mica de tot: ràdio, premsa escrita i TV.

Ma. MA. —Ja ho deies bé. Jo també vaig començar igual que tu. En el meu cas a Ràdio Manresa. I també feiem de tot: locutores, actrius, secretàries... I fins i tot de caixeres, ja que aquella era l'època dels discos dedicats, pels quals cobràvem una quantitat. La veritat és que podem considerar que era una autèntica escola. Jo ja entenc que hi ha d'haver escoles, com ara l'Institut del Teatre o la Facultat de Ciències de la Informació. Però jo sóc de les convençudes que la millor escola és la que es fa aprenent, treballant, practicant...

MM. —I tant! Trepitjar l'escenari, "fer micro" o fer carrer... és fonamental i ajuda molt a adquirir l'experiència necessària. Ah! i l'esperit de curiositat i de voler sa-

Montserrat Minobis i Puntonet, nascuda a Figueres el 1942, ha cursat estudis de música i ha passat per les facultats de Filosofia i Lletres i Ciències de la Informació, que han quedat sempre en un segon pla per la seva vocació i vinculació professional a la ràdio. Comença a treballar l'any 1961 com a locutora a Ràdio Popular de Figueres. El 1973 és locutora a Ràdio Espanya de Barcelona i el 1976 passa a RNE per treballar en el programa "Viure a Barcelona" de Ràdio Peninsular, i poc després de la seva inauguració, s'integra a Ràdio 4. Des d'aleshores ha alternat les seves tasques amb programes i informatius de TVE a Catalunya; ha estat editora de l'"Informatiu Matí". Els programes informatius, comarcals, musicals i culturals, a més dels d'entrevistes, conformen les seves activitats radiofòniques. Pel programa "Barcelona Oberta" li fou atorgat el premi Ciutat de Barcelona, en la modalitat de ràdio, l'any 1986. Ha col·laborat també en diverses publicacions periodístiques. Actualment dirigeix i presenta el programa diari cultural "Al pas de la tarda".

FOTOS: LAURA GUERRERO

Maria Matilde Almendros i Carcasona, nascuda a Manresa el 1922, s'inicia en el món del teatre amateur. Traslladada a Barcelona (1953), entra a formar part de la companyia de Teatre Català del Romea. El 1954 entra en l'equip de RNE, on alterna les seves activitats com a locutora i actriu. Crea la seva pròpia companyia, amb la qual recorre el país interpretant les obres dels clàssics catalans. Ha intervingut en el rodatge de diverses pel·lícules. Treballa a TVE des del seu inici a Catalunya; hi coprotagonitza amb Joan Capri la sèrie "Doctor Caparrós". Ha rebut nombrosos premis per les seves activitats radiofòniques i teatrals.

ber més i més cada dia. I tu, ¿com compaginaves la teva vida radiofònica amb la teatral?

Ma. MA. –Veuràs, les representacions teatrals, de bolos especialment, eren sempre de nit. I jo quan vaig arribar a RNE –l'any 1954–, ho vaig fer amb una condició. Recordo, ara, que havien fet una convocatòria per a noies locutores a la qual se n'hi van presentar una seixantena. Unes deien "és que jo canto molt bé...", d'altres "a mi m'agrada molt llegir"..., i la veritat és que no sabien ben bé de què anava això de ser locutora.

MM. –Bé, en tot cas sabien que tenia alguna cosa a veure o estava relacionat amb la veu, no?

Ma. MA. –Ah! això sí; la veu sí. Però com que jo tenia –com tu l'experiència de Figueres– la de Manresa, ja em van dir de seguida si m'interessava; naturalment que sí, però sempre que no em privés de fer teatre, va ser la meua resposta. Aleshores em van assignar la feia de matí, per poder continuar amb les meves activitats teatrals. A més, en aquells anys les emissores de ràdio no funcionaven les 24 hores del dia i això permetia d'altres activitats, com en el meu cas. Així que a la ràdio feia el torn del matí i les tardes-nit feia teatre i recorria el país.

MM. –Si em permets, voldria recordar que a Figueres hi havia una molt bona companyia amateur de teatre. Una de les obres que van voler representar va ser *Antígona*, i van reclamar com a primera actriu a la Ma. Matilde Almendros. En aquella època jo cantava en un cor i feia de tant en tant algun paperet, petit, eh!... això, doncs, em va fer participar en la representació com a dona del cor i confesso ben sincerament que em vares enlluernar com a actriu. No cal ni dir que va ser un èxit total.

Ma. MA. –Sí, ho recordo; vaig anar-hi força sovint a Figueres, en aquella època, sí. En guardo molt bons records.

MM. –Encara que suposo que de dolents en deus tenir ben pocs i els pocs els deus oblidar ràpidament, no?

Ma. MA. –La veritat és que de dolents dolents tampoc no n'he tingut gaires. Jo penso, de tota manera, que la tendència generalitzada de l'ésser humà és la de ser optimista. I jo intento ser-ho al màxim. I segons les situacions i a mesura que vas madurant i fent-te gran, les vas capejant de distinta manera: o bé o malament. I jo procuro trobar-hi una mica de clariana per sortir-me'n pel costat bo.

MM. –A mi em sembla que de la vida cal agafar i retenir les coses bones, pensar alguna vegada en les dolentes –per no repetir errors, si és possible– i mantenir l'esperança que el món i les persones són més bons del que sembla a primera vista. Sense enganyar-nos, és clar!

Ma. MA. –Cert. Hi ha coses dolentes en la vida, en el món, en la ràdio, fins i tot.

MM. –Sempre he tingut ganes de preguntar-te sobre el fet del canvi de llengua a RNE. La castellana, evidentment, era l'oficial i la que s'imposava en tots els àmbits de la vida catalana, molt especialment en els mitjans de comunicació. La meua primera impressió d'aquesta casa –que no diferia gaire, però, de les altres emissores de ràdio, encara que hi havia notables excepcions– és que tot el seu personal sense gairebé exclusions us parlàveu en castellà. És a dir, que hi havia l'hàbit –entre vosaltres– d'utilitzar la llengua castellana per comunicar-vos fora del micro.

Ma. MA. –Veuràs, hi havia una explicació que aleshores podia semblar lògica. En ser la veu i la paraula els dos elements essencials de comunicació de la ràdio i el castellà la llengua vehicular de comunicació, es tenia l'opinió generalitzada de l'accent. Del possible accent català que podíem tenir en expressar-nos en castellà. De fet, ningú no ens

obligava a parlar-nos en castellà, però instintivament ja ho fèiem condicionats, en el fons, perquè tot, tot, era en llengua castellana. Fins al moment del canvi.

MM. –Fins al moment en què neix Ràdio 4, si em permetes –i s'acaba la dictadura i la censura. Almenys en aquesta casa.

Ma. MA. –De tota manera, i a banda d'això, jo vaig tenir la gran sort de poder fer els meus anys d'escolarització en llengua catalana.

MM. –Cosa que no vaig poder fer jo, que pel que fa a la llengua sóc ben autodidacta, com molta gent de la meua generació, d'altra banda, i en el moment en què una s'adonava que la llengua pròpia era aquella que fèiem servir a casa i per relacionar-nos, no aquella que ens ensenyaven a l'escola.

Ma. MA. –Veus, a diferència teua, jo ho vaig tenir millor. Parlava i aprenia en català i després més tard vaig haver de fer el canvi al castellà.

MM. –I jo a l'inrevés. Parlava en català, aprenia en castellà, vaig començar a fer ràdio en castellà, encara que a Ràdio Popular de Figueres majoritàriament ja ho fèiem en català (per allò que era una emissora dependent del Bisbat), però després a Barcelona el castellà va tornar a ser la llengua en què m'havia d'expressar radiofònicament i majoritàriament. Encara que recordo que amb l'Enric Frigola i a Ràdio Espanya vam iniciar un informatiu diari –el primer de tots– en

català que, és clar, ens va costar més d'un disgust! Ha canviat molt la teua vida, Matilde, des que has hagut de complir amb allò que se'n diu “la jubilació”?

Ma. MA. –Com que no he deixat del tot l'activitat radiofònica, perquè vaig fent cosetes, doncs no ha resultat tan dur. O sigui, una mica de ràdio que continuo fent, alguna col·laboració que em demanen, algun recital, etc., em possibilita el fet de continuar fent una mica de locutora i una mica d'actriu. I si a tot això hi afegeixo que col·laboro en una revista per a invidents que es reparteix per a tot el món, no em puc pas queixar, no. Intento sortir sempre de casa amb algun motiu concret, que com has vist no me'n falten. Sempre hi ha alguna cosa que –malgrat aquestes circumstàncies– em fan sentir viva, i no vegetativa o sedentària.

MM. –Però, ¿és dur realment haver d'acceptar que perquè has complert uns determinats anys de vida o de feina has d'abandonar tot allò que ha estat motor dinàmic de la teua existència?

Ma. MA. –Veuràs, jo tinc els anys que tinc, i tinc també les meues limitacions. Però en canvi poder expressar-me a través de la meua veu, això, és clar, encara ho puc fer. Mira, jo crec que pel que fa a la jubilació, ens hem de mentalitzar que no és acabar una etapa de la vida i començar-ne una altra, no; és una conseqüència lògica dels anys que van passant.

Minobis:
“Nosaltres vam començar com a veu femenina acompanyant del locutor, que era qui feia els programes”

Almendros:
“Com que tot es feia amb guió escrit, per la censura, sense improvisació, això encara donava més poder als homes locutors”

Almendros: "La participació de l'oient a través del telèfon ha obligat a fer un tipus de ràdio més dinàmic"

Minobis: "Fer carrer amb el micro i tenir curiositat són elements fonamentals per adquirir experiència"

MM. -Jo entendria aquest procés no com una conseqüència biològica del pas dels anys, sinó com un fet -diguem-ne voluntari- que permet dur a terme, si no les mateixes activitats amb el mateix ritme, sí allò que a una li agrada i la satisfà. Viatjar, llegir, escriure... cultivar-se, en una paraula. I pensant que hi ha temps i ganes per poder fer moltes coses, encara. Profitoses des d'una perspectiva personal i col·lectiva. En paraules més senzilles, que la jubilació no signifiqui un trencament com ara.

Ma. MA. -Respecte d'això que dius, tu saps molt bé que encara no fa ni 20 anys una dona als quaranta anys era una dona vella, acabada. I no perquè se'n sentís. No. Perquè els condicionants socials, culturals i econòmics així ho feien veure i entendre. Tot i que a Catalunya la dona es va incorporar ràpidament al mercat del treball, encara que això no signifiqués d'entrada un canvi en el comportament o en els hàbits socials. Una dona a quaranta anys

Minobis:
"¿Quantes dones han arribat a ocupar un càrrec directiu en un mitjà de comunicació?"

deixava de treballar perquè era considerada vella. I vestia d'acord amb aquesta idea global. És a dir, era retirada de la circulació per unes normes i convencions. No per l'edat, que pot ser el cas de l'actual jubilació i legislació laboral.

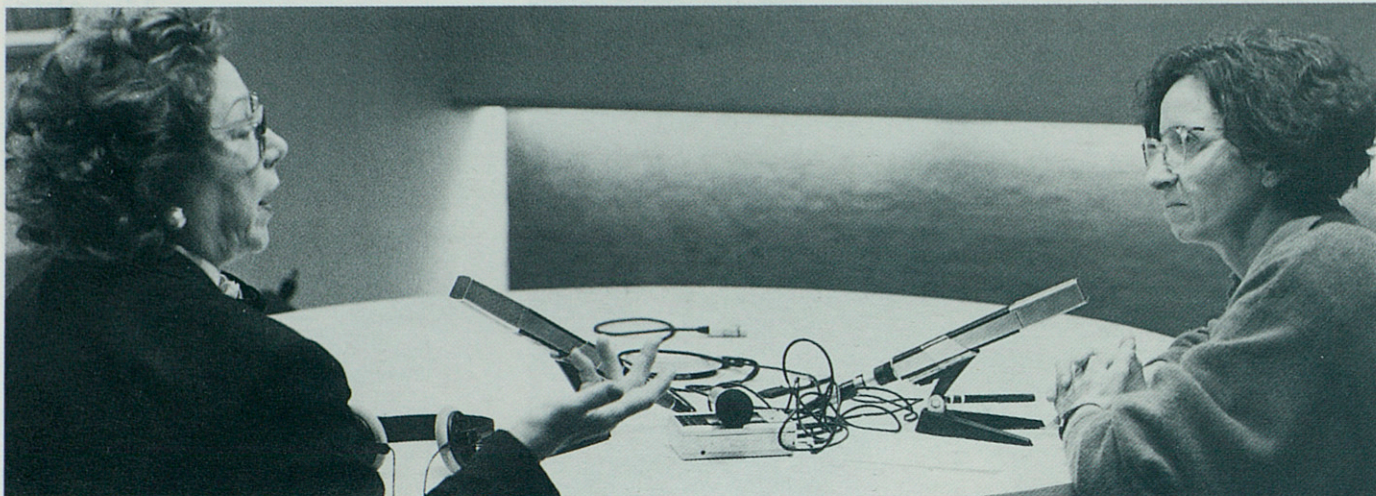
MM. -Ara que dius això, Matilde, tu creus que les dones hem pogut superar molts dels tabús dominants en la professió? Per exemple, tu i jo vam començar com a locutores; de veu acompanyant del locutor, que era el bo i el llest, el que feia els programes i el que duia la veu cantant.

Ma. MA. -És veritat, això que dius. Però em sembla que les coses han canviat; no molt, però sí significativament. És clar que en aquella època -la meua més que no pas la teua-, les locutores érem la veu complementària de la del locutor. Però també és cert que la immensa majoria de programes d'aleshores eren a guió fet. Deixaven molt poc marge a la improvisació. I no només per qüestions de censura -que hi eren, i molt severes-. De fet, i des d'un punt de vista estrictament personal, en el meu cas, segurament el fet de ser actriu em va donar més marge de maniobra.

MM. -I d'aquí que tinguessis ben aviat programes propis, no?

Ma. MA. -Sí, és clar. Per exemple, aquest fet feia que en el cas del programa "Fantasia" jo tingués una tasca més creativa, per exemple, que la que tenia la Maruja Fernández, ja que jo recitava poesies o deia algun fragment teatral, etc. Igualment en el cas de "España para los españoles"...

MM. -Però has de reconèixer, Matilde, el que ens ha costat -i ens costa, encara- de tenir un programa propi, on poder ser editores i presentadores. I més encara, ¿quantes dones han arribat a ocupar un càrrec directiu important en els mass-media? Molt, molt poques. Encara ara, jo crec que per poder accedir a la direcció d'un programa o a un càrrec

directiu, has de demostrar, per activa i per passiva, que ets doblement "bona" que un home. O molt més que això. I ja no entro en les consideracions d'amiguismes personals o afinitats ideològiques, que encara existeixen, o perquè ets considerada una bellesa, encara que siguis una estúpida o mala professional. Reconec, però, que hi ha hagut alguns avanços, però no pas els suficients.

Ma. MA. –El fet que el locutor fos la veu pensant i parlant, li donava tot el poder del món. També que tot, tot, havia de passar per censura va atorgar encara més poder als homes, ja que com que hi havia d'haver un responsable, aquest era, per condició sine qua non, el locutor. I un altre fet important i determinant, el que havíem comentat abans: que tot, tot, era escrit.

MM. –I que el monopoli de la informació amb el famós "Diario hablado" corresponia a RNE i la resta d'emissores estaven obligades a donar i transmetre la informació "oficial i oficialista". Sort que tot això es va acabar juntament amb la dictadura. I això és el que ha comportat aquest canvi fonamental en la radio-difusió, propiciat per la llibertat d'expressió, per la dinàmica que mou l'actualitat diària, els micròfons al carrer, els telèfons oberts als oients... És potser una ràdio menys elaborada, però molt més espontània i enriquidora. No et sembla?

M. MA. –Molt més directa. Arriba més fàcilment. I aquesta és la tasca de la ràdio. L'actualitat, la immediatesa. La notícia en el moment i en el lloc just. La televisió donarà la imatge, el diari ho explicarà, però el fet del moment, la instantaneïtat la dona, encara, la ràdio. Aquesta és la força de la ràdio.

MM. –La veritat, i si hem de ser sinceres, ben sinceres, la ràdio és molt engrescadora. I no em veig pas gaire fent altres coses que no siguin aquestes: ràdio, ràdio i una mica de televisió i de premsa. Perquè sóc de les que pensen, i creuen, que aquesta interrelació funciona. El verí de la ràdio em va agafar molt fort –als

18 anys– i tret d'una incursió en el món editorial, al principi de la meua arribada a Barcelona –molt enriquidora, d'altra banda– i un parèntesi de militància activa política obligada per les circumstàncies del país, la ràdio ha estat i és la meua vocació i professió. Que quedi clar, també, que em sento igualment feliç fent TV i premsa escrita.

Ma. MA. –Et deia això del teatre perquè, com la ràdio, també t'atrapa, i fort. També actua com a metzina. Trepitjar un escenari és una cosa difícil de descriure i poc comparable amb res! Ja pots trobar-te malament, que quan surts a l'escenari i s'alça el teló, tots els mals desapareixen. I per a mi, la ràdio té també una mica d'aquesta emoció forta i incomparable.

MM. –Ma. Matilde, ¿què recomanaries a la gent que comença en el món de la informació?

Ma. MA. –Doncs, i sobretot, que s'ho prenguin com un ofici, naturalment. Però especialment amb ganes, amb il·lusió. Però bàsicament que s'ho prenguin com una vocació més que no pas un ofici o professió. I que estiguin disposats i disposades a passar-hi hores i hores; dies feiners i festius. I que no hi regategin esforços. S'ho val!

MM. –Viure la ràdio, la premsa o la televisió –tant és, parlem de periodisme, de mitjans de comunicació– les 24 hores del dia, fent una mica de tot. Que així és com s'adquireix experiència i professionalitat. I també hi afegiria tenir sempre l'ànim i l'esperit oberts a qualsevol cosa i coneixement. Com més sentit de la curiositat és tingui, més que millor, afegit a la rigorositat i a l'exigència de la feina ben feta. Ma. Matilde, ¿et canviaries per alguna cosa? O posades a fer de nou, faries o hauries fet altra cosa?

Ma. MA. –No, rotundament, no. I tu?

MM. –Jo tampoc!

MONTSERRAT MINOBIS

Almendros:
"Quan tota la ràdio es feia en castellà, els locutors catalans ens parlàvem en castellà també fora de la feina, per no agafar accent"

Minobis: "Els primers locutors en català, quan neix Ràdio 4, érem autodidactes de la llengua"

